А. А. Гварамия: *«Образование должно стать национальной идеей»*

АҨСУА УНИВЕРСИТЕТ

№ 7, октиабр 2018 ш. | Агазеҭ шьаҭаркын 1981 шықәсазы | Мызкахьы зныкгьи иҭыҵуеит

Актәи аҧсуа-адыга литературатә фестиваль

Сентиабр 17 инаркны 19 рҟынза Аҧсны имҩаҧысуан «Рица – арифмақәа» ҳәа хьзыс изауз Актәи аҧсуа-адыга литературатә фестиваль. Усҟан ҳгазеҭ сентиабртәи аномер аҭыжьра иазырхианы ишьҭан. Убри ақынтә уажәы ишәыдаагалоит уи шеиҧкааз, ишымҩаҧысуз иазку астатиа.

* * *

«Рица – арифмақәа» актәи афестиваль азкын Аҧсны жәлар Рҧьынцьтәылатә еибашьраҿы игаз Аиааира 25 шықәса ахыҵреи, иара убасгьы Ҟабарда-Балкариа жәлар рышәкәыҩҩы, Аҧсны зҽаҧсазтәыз акультура аусзуҩы Заур Налоев диижьҭеи 90 шықәса аҵреи.

Афестиваль раҧхьатәи амш хаҵыркын Аҧснытәи аҳәынтқарратә университет аҟны. Уи алахәылаҵәа шьыжьнаҵы ашәҭқәа шьҭарҵеит аибашьраан иҭахаз ауниверситет аусзуҩцәеи астудентцәеи ргәалашәара иазкны абаҟа ргылахараны иахьыҟоу аҭыпаҿ ишьҭоу ахаҳә амҵан. Анаҩс аҧсуа литература акафедраҿы имҩаҧган астол гьежь «Аҧсуа-адыга жәлар ракзаара: алитературатә акцент». Уи иалахәын еицырдыруа ашәкәыҩҩцәа, апоетцәа, аҵарауаа, ауааҿлларратә усзуҩцәа.

Афестиваль аиҧкааҩцәа дыруаҙәкуп апрокт авторсгьы иамоу апоет, адраматург, Ҟабарда-Балкариа ааууаажәларратә еиҧкаара «ЖАН» анапхгаҩы, агазеҭ «Горианка» аредактор хада Зарина Ҟаныҟәа. Аҧсны жәлар Рҧьынцьтәылатә еибашьраан уи лашьа Нургали Ҟаныҟәа хтәыла ахақәиҭтәра ихы ақәицеит. Афестиваль еиҳабыс дамоуп Аҧсны Афырхаҵа, Аҧсны атәылахьчара ууанҙатәи аминистр, аинрал-леитенант Султан Сосналиев иҧшәмаҧҳәыс Лиубов Сосналиева.

Астол гьежь аартуа аҧсуа литература акафедра аиҳабы, адоцент Диана Цьынцьалпҳа илҳәеит, сынтәа Аҧсны иазгәаҳҭо Аиааира аныҳәа аҧсуаа рхала ишыртәым, уи, ахәҭакахьала, ҳашьцәа нхыҵ-кавказааи ҳареи ишаҳзеиҧшу.

«Аҧсны аҟазаареи аҟамзаареи рхыҟә ианықәгылаз, ҳаҧсадгьыл амца анакыз, ацхырааразы зегь раҧхьа иааз иреиуоуп Султан Сосналиев зхадараҿы дыҟаз ҳашьцәа нхыҵ-кавказаа. Убарҭ рхыҧхьаҙараҿы дыҟан хтәыла ахақәиҭтәра зхы ақәызцаз Нургали Ҟаныҟәагьы», – иазгәалҭеит Диана Цьынцьалпҳа.

«Акраацуеит Аҧснытәи аҳәынтқарратә университет астудентцәеи аспирантцәеи Нальчик имҩаҧысуа алитературатә усмҩаҧгатәқәа рхы рыладырхәуеижьҭеи. Иаартуп, аусгьы ауеит Инга Қацәпҳа–Гучаҧшьа напхгара зылто аҧсуа культура Ацентр. Иаҳҳәар ҟалоит, иахьатәи аамҭазы аҧсуааи адыгааи ркультуратә еимадарақәа рышьақәыргылара иалахәуп абиҧара ҿыц ҳәа. Убри ақынтә акрацанакуеит аҿар раҧшьгарақәеи ридеиақәеи рыдгылара. Апроект «Рица – арифмақәа» ҟароуп есышықәса имҩаҧысуа литературатә фестивальны», – иазгәалҭеит Зарина Ҟаныҟәа.

Астол гьежь иалахәыз апоет, аҵарауаҩ, Аҧсны Ахада иабжьгаҩ Владимир Зантариа иҳәеит, актәи афестиваль – ари ҳажәлар рмилаҭтә литературақәа еизааигәазтәуа цышәа бзианы ишыҟоу. Афилологиатә ҭцаарадырракәа ркандидат Инна Кажарова ҳамҭас лышәкәкәа аҧсуа литература акафедра иалҭеит. Лара лыҵцааратә усумҭақәа азкуп ақабарда литература, аха илҳәеит, аҧхьаҟа аҧсуа литература аҭҵаара напалыркырц лгәы ишҭоу.

Сентиабр 18 рзы аҧсуа-адыга жәлрар рхаҭарнакцәа-алитераторцәа еиқәшәеит аҙиа Рица. Араҟа иҟан еицырдыруа аҧсуа авторцәа Геннади Аламиа, Гәында Кәыцниаҧҳа, Гәында Сақаниаҧҳа уҳәа реиҧш, аҿарацәагьы. Зарина Ҟаныҟәа, Инна Кажарова, Цьамал Ҭеунов, Марина Битокова, Абзагә Ақалгьба, Алхас Қаҧшь, Альбина Анқәабҧҳа, Дифа Габниаҧҳа, Шьарида Қаҧшьҧҳа аҧсышәалеи ҟабарда бызшәалеи ирыпхьон Заур Налоев иажәеинраалакәа.

Амза 19 рзы афестиваль аусура маҷк алитература аҳәаақәа ирҭыцит. Аҟәатәи асахьаҭыхратә ҵараиурҭа аколлективи астудентцәеи дырпылеит асахьаҭыхҩы Жанна Шыбзыхәа, имҩаҧылгеит амастер-класс. Аҧсуа драматә театр азал маҷ аҿы акәзар, имҩаҧысит ГИТИС аушьҭымҭа Цьамал Ҭеунов ирҿиаратә хәылпазы.

Иазгәаҭатәуп, актәи аҧсуа-адыга литературатә фестиваль иазкны апоет, ажурналист Асҭемир Шыбзыхәа Ҟабарда-Балкариатәи ателехәаҧшразы аҭыхракәа шымҩаҧигоз. Аҧсуа телехәаҧшразы акәзар, ажурналист Инна Ҳаҵьымпҳа ҷыдала афестиваль иазылкит адырратара «Ашьхацамҩа» аҭыжьымҭақәа руак.

Афестиваль еиҳабыс иамоу Лиубов Сосналиева илҳәеит, Султан Асламбекипа Сосналиев еснагь дшырзыгәдууз зхатәы бызшәа бзианы издыруаз, патугьы ақәызцоз ауаа. Асимволтә цакы амоуп иахьа Аҧсны аҭыпҧшҙарақәа

Академик А.Гәарамиеи З.Каныкәеи

Аҙәи-аҙәи ҳаиҟәытхангьы пстазаашьа ҳамазам».

«Рица – арифмақәа» – ари ҳажәларқәа даҽазныкгьы еизааигәазтәуа, ҳлитература пхьаҟа изго, арҿиара иацхрааруа ус дуззаны исыпхьазоит.

Аҧсуа литература акафедра иамоуп атрадиция дуқәа. Апет, апатриот, арцаҩы Владимир Анқәаб акыр цьа ибахьан Нхыц-Кавказ ацараиурҭақәеи ҳареи ҳаимадарақәа рганахьала: иара уахь дцаны алекциақәа дрыпхьон, уатәи апоетцәа арахь иааруан. Акафедраҿы иапхьон Нхыц-Кавказ ажәларқәа рлитература. Аха нас еипхьбаны иҟан. Аибашьра ашьтахь, 1994 инаркны астудентцәа дырцара ҳалагеит Нхыц-Кавказ ажәларқәа рлитература. Уи даҧхьон ацарауаҩ, академик Шота Салақаиа. Аха аамта цацыпхьаза арцаратә планқәагьы рееиҭаркуан, убри ақынтә иалагалан амаҭәар ҷыдақәагьы: «Абаза литература», «Адыга литература», «Ақабарда литература», иара убасгьы амаҭәар «Нхыц-Кавказ ажәларқәа рлитература». Уи даҧхьоит аҧсуа литература акафедра адоцент Светлана Тапағәуапҳа. Акызатәык, маҷк ҳгәы еихьызшьуа, ҳара иаадыруа аурысшәахь еиҭагоу алитература ауп. Иҟоуп аҧсшәахь еиҭагоугьы маҷымкәа, урҭ абжьаратә школқәа рҿы апрограмма иалоуп. Ҳаспирантцәа русумҭақәа рҿы еиҿедырпшуеит ҳлитературақәа.

Дасу ҳхатәы бызшәала ҳлитература ҳаҧхьалар, еиҭаагалар, уи ҳхеиқәырхараҿы акыр иҳацхрааруеит. Ҳажәларқәа ирымоуп аҧеиҧш».

Афестиваль амшқәа руак азы Аҧснытәи аҳәынтқарратә университет аректор, академик Алеко Гәарамиа дидикылеит Зарина Ҟаныҟәа. Уи ҭабуп хәа лаҳәо лнапаҿы илиҭеит аҳаҭыртә шәкәи аҳамҭақәеи.

Алхас Чхамалиа

«РИЦА – АРИФМАҚӘА»

ААҨСАРА ЗҚӘЫМ АРҬАҨЫ, АҬАРАУАҨ

Октиабр 23 рзы Аҧснытәи аҳәынҭқарратә университет аҟны им◌ацысит аурыси аҳәааныркәтәи алитературакәа ркафедра апрофессор, ацарауа◌, афилологиатә ҭцаарадырракәа рдоктор Алықьса Луманиҧа Папасқьыр 90 шықәса ихыцра иазкыз аиубилеитә еилатәара. Уи ааиртит афилологиатә факультет адекан Баҭал Хагәышь. Ана◌с ажурналист Екатерина Бебиаҧха лархив аҟынтәи еизаз идырбан Алықьса Папасқьыр изкыз авидеосиужеткәа.

Алықьса Папасқьыр диит 1928 шықәсазы, Очамчыра араион Кәтол ақытан. Иара жәеиза шықәса анихыцуаз иани иаби иҧхеит. Убри аҟнытә, дзааҙаз – ахәыҷтәы баҳчоуп. Дхәыҷаахыс ихигаз рацәоуп, аха аҧхьареи ихы аус адулареи нижьуамызт, еилеигәон аусуреи ацареи. Ихигеит аррамацура, нас дҭалоит иреиҳау ацараиурҭа. Уи даналга ашьтахь рца◌ыс аҳәааныркәтәи алитературакәа ркафедрахь дрыдыркылоит. Далгоит аспирантурагьы.

Шықәсқәак раҧхьа Алықьса Папасқьыр ихьчеит адоктортә диссертациа. Уи хьзыс иамоуп: «Обезаа аурыс ◌ыратә хытхыртақәа рҿы ақоурых-культуратә анализ ала». Ари атема аус адиулон ◌ажәижәаба шықәса инареиҳаны.

Аҧснытәи аҳәынҭқарратә университет аректор, академик Алеко Гәарамиа аиубилиар ихьзала иҟаицаз адныҳәаларатә шәкәы даҧхьеит афилологиатә факультет адекан Баҭал Хагәышь.

Алықьса Папасқьыр иҧсҭазаареи иҭцааратә усуреи ирызкны дықәгылеит ақоурыхтә ҭцаарадырракәа рдоктор, апрофессор Валери Бигәаа. Уи иажәахә хьзыс иаман «Алықьса Луман-иҧа шәышықәса имажәуа».

Афилологиатә ҭцаарадырракәа рдоктор, ажурналистика акафедра апрофессор Екатерина Бебиаҧха лықәгыларақәа иазгәалтеит:

«Ҳара ҳзыҳәан игәадуроуп Алықьса Луманиҧа иеиҧш иҟоу арца◌цәа дукәа ахьҳамоу. Урҭ реиҧш иҟоу ахатәрақәа ҳарҿыцшны ауп ҳаргьы а◌адарахь ҳашнеиуаз. Ас еиҧш ацарауаа ҳаманаҭ ҳара ҳаҧсҭазаара абираҟ еснагь иҳаракны иҟазаауеит ҳәа азысыпхьазоит».

Афилологиатә ҭцаарадырракәа рдоктор, академик Шьоҭа Арсҭаа иқәлараан иҳәеит:

«90 шықәса ауа◌ы ихыцыр ҟалоит ихьз-иҧша ыҟамкәа, иҟаицаз ауа◌ы изымдыркәа: ҭоурыхк имазамкәа дым◌асыр ҟалоит. Аха Алықьса Папасқьыр ауа◌ы иҵьаишьаратәы алагала ҟаицеит аҧсуа ҭцаарадырраҿы, аҿар раазараҿы акыр аҵьабаа ду ибеит. ◌-ус дук инапы рылакуп, иҵьаушьаратәы, ақәҿиарақәагьы ааирҧшит».

Ацарауа◌, аиубилиар и◌ыза гәакьа Алықьса Касланҙиа иқәлараҿы иазгәеитеит, Алықьса Луман-иҧа Папасқьыр иҧсҭазааратә м◌а акыр ишуада◌ыз, аха акы ихы ацамырхакәа иахьа уажәраанҙа дшааиз. Аҭцараҿы илиршаз, дахьынҙахалаз ана◌сангьы, Алықьса Луман-иҧа иапиҵеит аҭаацәара бзиа ҳәа азгәеитеит иара.

Д.И.Гәлиа ихьз зху Аҧсуаҭцааратә институт ахьзала аиубилиар дидныҳәалеит уи аиҳабы, афилологиатә ҭцаарадырракәа ркандидат Арда Ашәба.

Аурыси аҳәааныркәтәи алитературакәа ркафедра аиҳабы Наҭела Бахиа лықәгыларақәа иазгәалтеит, Алықьса Папасқьыр аҭоурыхи алитературеи еиҧшны ишҭицаауа, иагьшицааиуа.

Алықьса Луман-иҧа иқәра шмаҷымгьы, ааҧсара ҟамҵакәа аус иуеит, Аҧснытәи аҳәынҭқарратә университет аҿы алекциакәа дрыпхьоит. Астудентцәа ракәзар, рыртца◌ы ҳаҭыр ду иқәырҵоит, иазыгәдууп ас еиҧш иҟоу ацарауа◌, аҧсҭазааратә ҷышәа ду змоу ауа◌ы рца◌ыс дахьрымоу:

«Афилологиатә факультет аҭоурых ахь ххьаҧшуазар, араҟа аус руан, иахьагьы ируеит ацарауаа дукәа, зус иазҟазоу арца◌цәа хатәрақәа. Убарҭ дырхыпхьазалоуп ҳаҭыр зкәу ҳара ҳарҵа◌ы Алықьса Луман-иҧа Папасқьыр. Ҳара уи даара ҳаизыгәдууп», – лхәеит аиубилиар иц◌цәа иреиуоу Нина Гәарамиаҧха.

«АШЬАУАРДЫНАЗ АЖӘА» АЗЫРГАРА

Октиабр 18 рзы Аҧснытәи аҳәынҭқарратә университет аҟны им◌ацысит Аҧсны Раҧхьатәи ахада Владислав Григори-иҧа Арҙынба ихьзын◌ылоу ажәеинраалакәа реизга шәкәы «Ашьауардыназ ажәа» азыргара. Уи рхы аладырхәит ашәкәы◌◌цәа, ацарауаа, астудентцәа. Уахь аапхьара рыман иара убасгьы Владислав Арҙынба зхатәы жәеинраалакәа изызкыз авторцәагьы. Урҭ рхыпхьазараҿы иҟоуп аиҳабыратә абиҧара иатцанакуа апоетцәа реиҧш, аҿарацәагьы.

Аиҧылара ааиртит афилологиатә факультет адекан Баҭал Хагәышь.

Ашәкәы аиқәыршәа◌цәа ируазәку Ахра Анҟәаб иқәгылараҿы иазгәеитеит: «А◌батәи азкьышықәса анцәамҭазы ҳажәлар адунеиаҿ им◌ацысуаз ахҭысқәа рзыблара баапсы иалазыр аналшоз, ireиҳазоу рхыкәкы – ахьыпшымра, рыпсы ахҭнырцо ақнынҙа инеины ианыҟалаз, аамҭа дцәырнагеит аҧсадгьыл азы ақәпара доуҳала иазыхиаз, уи иацу аҭакцхыкәра дырны, ҟәыҷарыла, зхы ацәгьа арганы ажәлар уаҵәтәи рлахьынҵа аҙбаразы агәагьра аазырҧшуаз, аҳәашьагьы анагҙашьагьы здыруаз ажәлар раҧхьагыла◌... Дааҟәгылеит иара урҭ рҿахәы нагҙаны иҳәарацы... Уи аҭоурых наҙаҙа иазынхаз, жәлары зегьы иеицырзеиҧшу афырхаца – Владислав Арҙынба иакәын... Аҧсуа литературеи аҟазареи рҿы аҭакпхыкәра ғәгәа змоу атемакәа ируакуп, еиқәтәарак ззымдырҙо еилашуаз Арҙынба Владислав иҧсҭазаареи, иҳәынҭқарратәи иуаажәларратә усуреи раарҧшра. Уи изкны еиуеиҧшым аҟазара хккәа рырҿиа◌цәа иапырцахьеит ауаажәларра гәыблыла ирыдыркылахьоу алитературатә, амузыкатә, аҿыханцатә рҿиамҭакәа жәпаки, адокументалтә фильмкәеи. Аха уи иаанагом ари азҵаара харҭәааны иахьынҙахәҭоу инагҙоуп ҳәа. Ҳаҧхьаҟагьы, егьа аамҭа царгьы, ари атема ҷсра ақәзам, избанзар, уи абиҧарас еитцагылозаалакгьы ираамҭантәу, ирацызоу иакәны даанхоит… Имач◌ым аҧсуа поетцәа уи ихьзала ажәак зымҳәац, цәаҳәак зым◌ыз, ихәыҷы-иду ◌ымҭак ацызымцац.

Ари аизга еиднакылаз, В. Арҙынба ихьзын◌ылоу ажәеинраалакәа, цхьаҟа ҳнаскьацыпхьаза еиҳагьы рҿыртбааны ажәлар ирылаҵәоит, ҳаҧсҭазаара зегь рымехаркуеит… Уи изкны егьараан ажәеи, ашәеи аҧырцап, ҳара ихаану ҳна◌с, ҳашьтахь изызҳауа абиҧарагьы, иара убри алагьы ихьз адунеи иакәлан иаанхап назаза», – иҳәеит А.Анҟәаб.

Апоет, ацарауа◌, Аҧсны Ахада иабжьга◌ Владимир Занҭариа, зажәеинраала ари аизга шәкәы ианылаз, иқәгылараан иазгәеиҭеит:

«Иахьа ззыргара м◌аҧааго ашәкәы – ари Владислав Арҙынба изку антологиа хәыҷык иа◌ызоуп. Араҟа еидкылоуп ҳпоетцәа Владислав Арҙынба изыркхьоу иреиҕьу р◌ымҭакәа. Сгәы иаанагоит, ари ашәкәы ана◌сгьы, аамҭа цацыпхьаза уи изкны изы◌уа рхыпхьазара еиҳахоит ҳәа».

Владимир Занҭариа игәалаиршәеит иажәеинраала «Анцәа ду иҵьшьаны» анаҧицаз аамҭа, уи ◌ын 1989 шықәсазы. Иара иажәакәа рыла, ана◌с ашәагьы алхын.

Заҧцамҭакәа ашәкәы ианылаз егьырҭ авторцәагьы еитарҳәеит ражәеинраалакәа ры◌ра зыхҟьаз, мзызс иаиуз.

Азыргараҿы иқәгыланы иҵәажәоз ашәкәы◌◌цәеи ацарауааи инаҭшьны иазгәарҭон Владислав Арҙынба ҵарауа◌к, политикк иаҳасабала ҳаамҭазтәи, ихьыпшым Аҧсуа ҳәынҭқарра аргылараҿы илагала. Урҭ астудентцәа ирзеиҭарҳәон Аҧсны ахада изкыз ажәабжьқәеи агәалашәарақәеи, ирҳәон уи ихьз ҷсра-зра шақәым, наунагҙа ажәлар ргәалашәараҿы дшаанхо.

Зыҙбахә ҳамоу ашәкәы аҭыжьра ацак ду шамоу азгәаҭауа, аҧсуа литература акафедра аиҳабы Диана Ҷьынҷьалпҳа илҳәеит:

«Ҳара насып змоу уаап Владислав Арҙынба ҳахьихаану, иблакәа ҳархыпшылалартә алшара ахьҳамаз. Уи иблакәа еснагь агәыгра ҳартон аамҭа цәгьакәа ҳанырҭагылазгьы. Иара илиршеит иуааажәлар ргәы ашьтыхра. Аҧсуа жәлар аразкы ҳаман ари и◌ыза ауа◌ ду Анцәа дахьаҳзааишьтыз. Уи иқәнагоу ажәакәагьы рҳәара уада◌уп.»

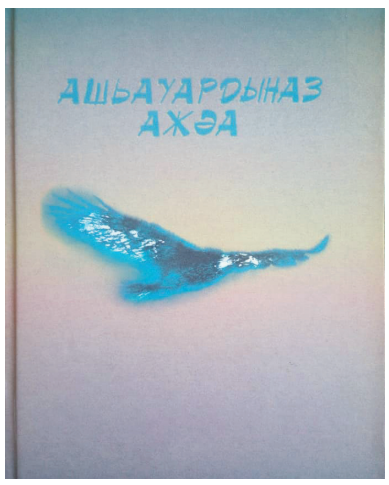
Аҧсуа литература акафедра адоцент Лиудмила Хьыбба иазгәалҭеит, В.П.Анҟәаб ихьз зху алитературатә кабинет шаартыз Аҧсны Раҧхьатәи ахада ифонд абзоурала, иара иҧсы анҭаз.

«Владислав Арҙынба ихьз кашәара ақәзам, еснагь ҳгәацаҿы дыҟоуп, игәалашәара аҿаҧхьа ҳхырхәоит», – лхәеит лара.

Азыргараҿы иқәгыланы иҵәажәеит иара убасгьы: ацарауаа – Шоҭа Салаҟаиа, Уасил А◌зба, Игор Ҵнариа, апоет Терент Ҷаниа. Астудентцәа ракәзар, ирыпхьеит Владислав Арҙынба изкыз ажәеинраалакәа. Урҭ иреиуоуп: Сариа Кәарацхьелиаҧха, Камила Делпҳа, Наала Гәымпҳа, Раҭха Матуа-ҧха, Гәыдиса Ҳашымба.

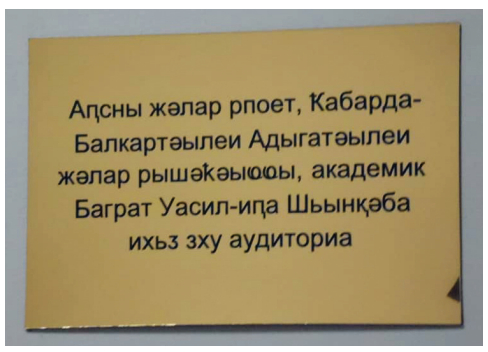
Иазгәаҭатәуп, аизга шәкәы «Ашьауардыназ ажәа» аҭыжьра ишазырхиаз Аҧснытәи аҳәынҭқарратә университет В.П.Анҟәаб ихьз зху алитературатә кабинет аҟны. Уи еиқәдыршәеит Ахра Анҟәаби Инал Гыцбеи. Ашәкәы ҭыжьуп ЗҲӘА аилазаара «Аҟәафон» ацхыраарала.

Фатима Агәхаацҳа,
агазет «АУ» акорреспондент

БАГРАТ ШЬЫНҚӘБА ИХЬЗ АХҬОУП

Октиабр 26 рзы Аҧсны жәлар рпоет, Кабарда-Балкартәылеи Адыгатәылеи жәлар рышәкәы◌◌ы, академик Баграт Уасил-иҧа Шьынқәба Аҧснытәи аҳәынҭқарратә университет афилологиатә факультет аҿы аудиториа ихьз ахырҵеит.

Аҧсуа литература акафедра аиҳабы Диана Ҷьынҷьалпҳа иазгәалҭеит, аудиториақәа руак Баграт Уасил-иҧа ихьз ахҵара ргәы ишҭаз апоет диижьтеи шәышықәса аҵра инақәыршәаны, аха ауниверситет аҟны ицоз аиҭашьақәыргыларатә усурақәа ирыхьҟьаны усҟан уи аадыртыртә еиҧш алшара рмоуит. Егьа ус акәзаргьы, ацараиурҭа анапхгара рыцхыраарала иахьа уи алыршахеит. Иапҵоуп иара убасгьы Баграт Шьынқәба ихьз зху астипендиа.

Аудиториа аартра амш азы уи ланашьан афилологиатә факультет ахҵатәи акурс астудент, Ҷлоутәи ашкол хьтәы медалла иалгаз Алиса Инаҧшьпҳа. Лара иазгәалҭеит, жәлар рпоет ихьз зху астипендиа дахьаҧсахаз дшазыгәдуу, насгьы уи ишлыднаҵо аҭакпхыкәра ду.

Иазгәаҭатәуп даеакгьы. Раҧхьаза акәны Аҧснытәи аҳәынҭқарратә университет абзоурала иҭыжьуп Баграт Уасил-иҧа Шьынқәба ирҿиара иазку алитература-критикатә статиақәа реизга. Уи азыргара м◌аҧысит инарҭбааны, ацарауааи астудентцәеи алархәны. Арҭ аусм◌аҧгатәқәа ихы рылаирхәит Баграт Уасил-иҧа иҵкәын Бинур Шьынқәба.

«Даара асимволтә ҷакы амоуп Аҧсны жәлар рпоет Баграт Шьынқәба изку аусм◌аҧгатәқәа иахьатәи амш иахьақәшәаз. Избан акәзар, ҳазҭоу амчыбжь – аҧсуа бызшәа иамчыбжьны иҵхьазоуп. Баграт Уасил-иҧа ихәтоу, дзыпсоу аҟара аҟацара уада◌уп, аха ҳбызшәа дшазыҟаз, дшеиҵаҳауаз атәы дырны, амчыбжь иалагҙан аиҧылара м◌аҧаҳамгар ҟамлеит. Ҳиқәшаҳатуп ацарауа◌, акритик ду Владимир Аҵнариа, Баграт Шьынқәба ирҿиамҭакәа ҳаҧсуа бызшәа иагимнуп ҳәа ахьиҳәо», – иазгәалҭеит Диана Ҷьынҷьалпҳа ашәкәы аҙыргараҿы.

Ана◌с еизаз идырбан Аҧсны Раҧхьатәи Ахада Владислав Арҙынба аҧсуа бызшәа иазку архив аҟынтә иҿцәажәара. Уи анылтеит Ҭали Ҷьапуаҧха.

Апоет, ацарауа◌, Аҧсны ахада иабжьга◌ Владимир Занҭариа иқәгыланы иазгәеитеит, Баграт Шьынқәба ирҿиара иазку алитература-критикатә статиақәа реизга аҭыцра акыр шаҵанакуа, уи шыцхыраагҙа бзиоу астудентцәа рзы еиҧш, ацарауаа рзгьы.

Афилологиатә ҭцаарадырракәа ркандидат, Д.И.Гәлиа ихьз зху Аҧсуаҭцааратә институт аиҳабы Арда Ашәба иқәгылараҿы иҳәеит:

«Баграт Уасил-иҧа изкны ашәкәы ҭужьуазар, томк иазкҙом. Избанзар иара дцарауа◌ын, дбызшәадыр◌ын, дфольклористын, дҟазаратцаа◌ын, дуаажәларратә усзу◌ын, дпатриот иашан, аҧсуа бызшәа иазку арҵага шәкәқәа еиқәиршәон, имехакыр иҭбаан. Ҳара ҳзын иара аиатцәахә да◌ызоуп».

Азыргараҿы иқәгыланы иҵәажәеит иара убасгьы: ацарауа◌, абызшәадыр◌ы Валентина Амҷпҳа, апоет, ажурнал «Алашара» аредактор хада Анатоли Лагәлаа, ацарауа◌ Ҭали Ҷьапуаҧха, апоет, ажурналист, агазет «Аҧсуа университет» аредактор хада Алхас Чхамалиа.

В.П.Анҟәаб ихьз зху алитературатә кабинет аиҳабы, аҧсуа литература акафедра аусзу◌ы, ашәкәы аиқәаршәа◌цәа ируазәку Ахра Анҟәаб иҭабуп ҳәа реиҳәеит ашәкәы аҭыжьразы ацхыраара ҟазҵаз, иадгылаз зегьы:

«Аизгазы иҭабуп ҳәа иасҳәар ҵахуп Аҧснытәи аҳәынҭқарратә университет аректор, академик Алеко Алықьса-иҧа Гәарамиа, хаҭала ииаирҧшыз адгылареи ацхыраареи рзы. Ашәкәы аиқәыршәараҿы акәзар, ҳастудентцәа – Милена Акаҧхаи Милена Дарсалиаҧхаи – рыхәҭаа аларгалеит, аҵьабаа маҷымкәа ирбеит акьыпхьреи арееиреи рганахьала».

Азыргараҿы ажәа рыман иара убас афилологиатә факультет астудентцәа: Сариа Кәарацхелиаҧха, Алиса Инаҧшьпҳа, Камилла Делпҳа, Алиса Габниаҧха, Лаша Канҵьи-оглы, Милена Дарсалиаҧха, Милена Ламиаҧха, Сырма Ҵачалиаҧха, Аманда Гогәуаҧха уҳәа егьырҭгьы. Урҭ рыпхьеит Баграт Шьынқәба иажәеинраалакәа, иҟарҵеит ажәахәқәа.

Азыргара ахыркәшамҭазы Бинур Шьынқәба иҭабуп ҳәа реиҳәеит Баграт Уасил-иҧа игәалашәареи уи ихьз акамыршәреи рзы аусм◌аҧгатәқәа еиҿызкааз зегьы, ауниверситет анапхгара аҧхьа инаргыланы, иара убасгьы астудентцәа.

Ф. Агәхаа

АҨЫШӘА ДУ ЗМОУ, АРҬЦАҩЦӘА РЫРҬЦАҩЫ...

«Аҭҵаарадырра аҭоурых шьақәзыргыло, уи ашьаҭаҿы игылаз, иаҧызҵаз аҵарауаа роуп» (Иу. Воронов). Абарҭ ажәақәа рҵакы акыр ишьақәырҷҳәахоит, урҭ еицырдыруа аҧсуа ҵарауаҩ, аметодист, зыҧсҭазаара зегьы апедагогикатә ҵарадырреи аҿар раазареи иазызкыз А.М. Касланҙиа ихьӡ иадҳәаланы ҳанахәаҧшуа. Сынтәа иара ихыҵит 80 шықәса.

Алықьса Махаз-иҧа илшеит ахатәы бызшәа алингводидактика актуалтә проблемақәа рытҵаара, урҭ експеримент-ла рышьақәырҷҳәара. Убарҭ зегьы рышьаҭала, ахатәы бызшәа аҧсуа школ аҿы алагарҭатә классқәа рзы аметодика теориала ишьақәыргыланы, апрактикаҿы аларҵәара. А.М. Касланҙиа дрыҧсахеит ари аҭҵаарадырратә хырхарҭаҿы аҧсуаа рахьтә раҧхьатәи адоктор ҳәа аҭҵаарадырратә хьӡы, иара убас Аҧсны Аҭҵаарадырракәа ракадемиа алахәыла-корреспондент ҳәа ахьӡ ҳаракгьы аиура.

Алықьса Махаз-иҧа Касланҙиа диит Очамчыра араион, Кәтол ақытан 1938 шықәсазы, аҧсуа нхаҩы иҭаацәараҿы.

1945 шықәсазы Алықьса дҭалеит Кәтолтәи аашықәсатәи ашкол. Аха рыцҳарас иҟалаз, актәи акласс аҿы Алықьса хәычы ихатәы бызшәала аҵара иҵартә еиҧш аҭагылазаашьа имоуит, усҟантәи аамҭазы аҧсуа школқәа зегьы ахьаркыз аҟынтә изымдыруаз қыртуа бызшәала аҵара иҵар акәхеит. Аҧсышәала аҵара азин аниоуз 1954 шықәсазы ауп, усҟан Алықьса Цьгьардатәи абжьаратә школ дҭан.

1958 шықәсазы Алықьса иҵара иацҵеит А.М. Горки ихьӡ зхыз Аҟәатәи арҵаҩратә институт апедагогикеи аметодикеи рфакультет аҿы. Алықьса Махаз-иҧа иҧсҭазаараҿы насып дуны иҧхьазоит усҟантәи аамҭазы ари афакультет аҿы аҵара изырҵоз, анаҩс иаргьажәҩаны изыҟалаз арҵаҩцәа хатәрақәа ахьиқәшәаз: Татиана Еснаҭ-иҧха Конҵьариа, Павел Ҳаҵьараҭ-иҧа Аҙынба, Клара Харитон-иҧха Кьылба, Борис Григори-иҧа Ҭарба, Шьоҭа Кастәи-иҧа Арстаа.

Аҟәатәи арҵаҩратә институт аҿы иҵара анхиркәша, Алықьса Касланҙиа аусура далагеит апедагогикеи аметодикеи ркафедраҿы лаборантс. Усҟантәи аамҭазы ари акафедра напхгара аиҭон еицырдыруа аҧсуа ҵарауаҩ Борис Григори-иҧа Ҭарба. Убри аамҭазы ауп Алықьса Махаз-иҧа раҧхьаза дахьибаз, иахьеибадырыз, ана◌ҩсан иҧсҭазаараҿы, иҭҵаараҿы аҭып ду аанызкылаз ам◌ақәҵаҩ, аҵарауаҩ Назыр Беҟьмырза-иҧа Екба.

1965-1968-тәи ашықәскәа рзы А.М. Касланҙиа аҵара иҵон Москва ақалақь аҿы Амилаҭтә школқәа Рыҭҵаарадырратә институт аспирантураҿы. Икандидаттә диссертациа напхгаҩыс дҟалеит аҵарауаҩ Н.Б. Екба.

1969 ашықәсазы Москва ақалақь аҿы Алықьса Махаз-иҧа қәҿиарала ихьчеит акандидаттә диссертациа «Ахьыӡка азнагашьа аҧсуа школ аҿы» атемала.

1985-1988 шықәскәа рзы Алықьса Махаз-иҧа аус иуан Москва ақалақь Амилаҭтә школқәа Рыҭҵаарадырратә институт аҿы аҭҵаарадырратә усзуҩ еиҳабыс. Убри аамҭа иалагӡаны ари аинститут аҿы адокторантура далганы, 1988 шықәсазы ихьчеит адоктортә диссертациа «Аҧсуа школқәа ралагарҭатә классқәа рҵаҩцәа ахатәы бызшәа дырҵаразы асистема» атемала.

1980-тәи ашықәскәа рзы Аҧсны Аҵара аминистрра ахшыҩзышьтра ду азыҟанаҵеит аҧсуа школқәа иҿыцу программалеи, рҵагатә шәкәылеи, методикатә цхыраагӡалеи реиқәыршәара азҵаатәы. Апрограммақәеи арҵага шәкәқәеи реиқәыршәаразы иаарыпхьеит иналукааша аҵарауаа, аметодистцәа, арҵаҩцәа. Алагарҭатә классқәа рырҵага шәкәқәа аус рыдулара инапы ианырцеит А.М. Касланҙиа, иаарласҙангьы абри еиҧш аҵак ду змаз аус анагӡара ҳациркит.

Аамҭа кьаҿк иалагӡаны Алықьса Махаз-иҧа илшеит алагарҭатә классқәа рырҵаратә етап акыр аҿыц ҧшьарақәа ралагалара. Урҭ рхыпхьаҙараҿы иҟоуп:

- аҧсуа бызшәа аматәари, аҧсуа литературатә ҧхьара аматәари хаз-хазы иҟоу матәаркәаны арҵаратә процесс ралагалара, ууанҙа арҭ аҩматәарк еилаҵаны ишыҟаз акәымкәа;

- классцыпхьаҙа аҧсуа бызшәазы хаз-хазы иҟоу арҵага шәкәқәа рапҵара, ууанҙа ҩба-ҩба класс еидкыланы иҭыжьыз арҵага шәкәқәа рхатыпан;

- арҵага шәкәқәа хазыртәааууа арҵага-методикатә цхыраагӡақәа рыла реиқәыршәара;

- алагарҭатә етап аҿы ахатәы бызшәа асаатқәа рышьақәыргәгәара;

- арҵага шәкәқәа реиқәыршәараан изыкәныкәатәу адидактикатә принципқәа рышьақәыргылара;

- атеориатә материал, аҧкарақәа рырацәара мап аҵәкра, уи ахатыпан абызшәа аҵараан апрактикатә хырхарҭа арыгәгәара.

2000-тәи ашықәскәа раахыс иахьа уажәраанҙа аҧсуа школқәа ралагарҭатә классқәа аус зларуа Алықьса Махаз-иҧа, аҿыцпашьарақәа злагаланы убасҟан еиқәиршәаз, акырынтә аитатыжьра иахысхьоу арҵага шәкәқәа роуп.

Ааигәа иҭытцит алагарҭатә классқәа рҵаҩцәа рышықәс аҷыдарақәа ирықәшәо, аҵаҩы ижәар артбаареи ирҿиаратә хшыҩ аизырҳареи рзы аҵак ду змоу, иахьатәи ҳаамҭазы арҵаратә процесс аҿы инартбааны апрактикаҿы рхы иадырхәо Алықьса Махаз-иҧа иусумҭа, «Адидактикатә хәмарракәа» ирызкны. Арҵагатә комплексқәа рахь иҧхьаҙатәуп 2007 шықәсазы иҭыцыз алагарҭатә классқәа рырҵаҩцәа русура зырманшәало «Адиктантқәеи арҿиаратә цакы змоу аеаршьцыларақәеи» захьӡу Алықьса Касланҙиа иусумҭа. Уи шьаҭас иамоуп аҵарауаҩ, аметодист Цьота Тапағәуа 20 шықәса раҧхьа иҭижьхьаз ацхыраагӡа. Уи хартәааны, аҵаҩцәа рдыррақәеи ринтересқәеи рыҩаҙарала еихшаны, аус адуланы иҭижьит апрофессор Алықьса Касланҙиа. Еиқәыршәоуп аҧсуа бызшәазы аҵаҩцәа рдыррақәа ргәаҭара иазку атестқәеи, аҵаҩцәа рхалатәи аусурақәа реиҿкаареи ирызку атетрадқәеи.

Абасала, Алықьса Махаз-иҧа Касланҙиа идоктортә диссертациа анагӡара аҿаҧхьа иқәиргылоз ихықәкы хада наигӡеит ҳәа азгәаҩтар ҟалоит. Аҵарауаҩ инапхгарала, уи аус ицызуаз арҵаҩцәеи иареи рымчала, алагарҭатә классқәа рҿы ахатәы бызшәа арҵаразы арҵага-методикатә комплекс шьақәдыргылеит.

Алықьса Махаз-иҧа илшаз маҷзам апедагогикатә факультет астудентцәа рцагатә литературала реиқәыршәараҿгьы. Уи имонографиатә усумҭақәа иреиуоуп: «Алитературатә ҧхьара аметодика», «Аҧсуа бызшәа аметодика (абакалавр апрограммала), «Аҭаацәаратә педагогика». Арҭ арҵага шәкәқәа аамҭа аҭахрақәа ирыкәшәо, астудентцәа рдыррақәа реизҳара иацхраауа, аҵара дырҵара дырманшәалартә еиҧш еиқәыршәоуп.

Асовет Еидгыла анеилаҳа ашьҭахь, маҷ-маҷ иадыркуа иалагеит апедагогикатә ҭҵаарадырракәа рхырхарҭала акандидаттәи адоктортәи диссертациақәа рыхьчаразы Аҵарауаа рхеилаккәа. Алықьса Махаз-иҧа Касланҙиа игәы иҵхон Аҧсны иҟаз акадркәа рзы аитахарақәа, еиҳаракгьы ахатәы бызшәа аметодика апроблемақәа ҭызҵааууаз аҵарауаа разымхара, рмаҷра. Акырынтә иҿазишәахьан Нхыҵ-Кавказ ареспубликақәеи Аҧсни рҵарауаа еицхыраны Ахеилаккәа аҧҵазарц, аха Нхыҵ-Кавказ абри апроблемазы доктор заҵәыкгьы дахьрымамыз азы (Аҧсныгьы А.М. Касланҙиа заҵәык иакәын адоктортә степен змаз), ари аус зхацмыркхаҙеит, аҿиара амоуҙеит. А.М. Касланҙиа иаҧшьгарала, хаҭала иара напхгара зитоз акафедрахь, Аҧснықа иааиҧхьеит аусуразы апедагогикатә ҭҵаарадыррақәа рдокторцәа ◌ыцьа, Москвантәи – И.А Шаповалови, Санкт-Петербургынтәи – Гь.Кь. Заицеви. Абарҭ, егьырҭ дызлагоз аускәа зегьы рҿы ацхыраара иитон Аҧснытәи аҳәынҭқарратә университет аректор, академик Алеко Алықьса-иҧа Гәарамиа.

Аамҭа кьаҿк иалагӡаны Аҧснытәи аҳәынҭқарратә университет аҿы иаҧҵахеит акандидаттә диссертациақәа рыхьчаразы Аҵарауаа рхеилаккәа ◌ба. Арҭ ахеилаккәа рхантәа◌ыс далхын апрофессор А.М. Касланҙиа. 2005 шықәса инаркны ҳаҵагылоу аамҭазынӡа, иара инапхгарала хә◌ык ирыхьчеит акандидаттә диссертациақәа, ◌ыцьа рдоктортә диссертациақәа рыхьчараҿы консультантс дыҟан, акыр ацхыраарагьы ҟаиҵеит.

Алықьса Махаз-иҧа ахшы◌зышьтра ду аитоит аҿар рытҵаарадырратә квалификациа аизырҳара. Уи иреиҕьу истудентцәеи аҧышәа зоухьоу арҵа◌ҵәеи адиҧхьалоит атҵаарадыррахь. Иахьа аметодика ахырхарҭала акандидаттә диссертациақәа аус рыдызуло аспирантцәа ◌ыцьа напхга◌ыс дрымоуп.

Алықьса Махаз-иҧа а◌ызцәа раҵәа◌ны имоуп ҳтәыла анҭыцгьы, Урыстәыла, Нхыҵ-Кавказ уҳәа егьырҭ атәылақәа рҿгьы. Уи лассы-лассы аконференциақәеи асимпозиумкәеи, Арҵа◌ҵәа Реизаракәеи рҿы ажәахәқәа рыла дыкәгылоит. Акырынтә Аҟәеи уи анҭыҵи ирыхьчахьоу акандидаттәи адоктортәи диссертациақәа аоппонентра рзиухьеит.

Иусумҭақәа рҿы еиҧш иқәгыларакәа, иажәахәқәа, арҵа◌ҵәеи иареи русеицуракәа зегьы рҿы Алықьса Махаз-иҧа зегь раҧхьаза иргылоит ахатәы бызшәа астатус аҳаракра.Изныкымкәа, иаагозар Асовет аамҭакәа раан, аҧсуа школқәа рҿы ахатәы бызшәа асаатқәа рыгырхаразы азҵаара анҵәырҵуаз, Алықьса Махаз-иҧа Касланҙиа даара иҳараку апринципра аарԥшны уи даҿагылон, иагьилшон ихатә знеишьа, ихатә позиция агәра дыргара.

Алықьса Махаз-иҧа гәыцхас имоуп иахьа ақалақь школқәа рҿы аҵара зҵо аҿар рхатәы бызшәа ахьыпсыеу. Аҵарауаҩ игәааанагарала, иаҭахуп изызҳауа аҿар агәра дыргазарц изқәынхо рыдгьылгьы, рхатәы бызшәагьы дара ишыртәу, уи пату шақәцатәу, ишырҙтәым, дара ирыбзоураны рбызшәагьы рыпсадгьылгьы шеиқәхо.

Иахьа аҧсуа школқәа ралагарҭатә классқәа, шамахамзар, зегьы рҿы аус руеит Алықьса Махаз-иҧа иоушьтымҭацәа. Урҭ иреиҳау аҵараиурҭа ианалгалак ашьҭахь, хылаԥшрада иаанижьҙом, аус ахьыруа ашколқәа дырҭаауеит, руроккәа дрылатәаны ирыгу-ирыбзоу реиҳәоит, иақәнагоу аметодикатә цхыраара риҭоит. Лассы-лассы аконсультациақәеи асеминарқәеи рахь иааиԥхьоит. Апедагогикатә факультет аҿы есышықәса им◌аҧысуа аҭҵаарадырратә конференциақәа ирылаирхәуеит.

Аҵарауаҩ қәкы хаданы иԥсҭазаараҿы ииԥхьазо, иара ишьҭанеиуа абиԥара ҭҵаарадыррала реибыҭароуп. Уи игәы рыладууп 40 шықәса инареиҳаны напхгара зиҭо акафедраҿы аус зуа, еиуеиԥшым аамҭақәа рзы зҵарадырратә шьақәгылараҿы иҵьабаа здитҵаз, напхгара ззиуаз, им◌ақәитҵаз аҵарауаа. Сара, абарҭ аҵәаҳәақәа зы◌уагьы, сыҭҵаарадырраҿы акыр сылшазар, А.М. Касланҙиа ибзоуроу даара ирацәоуп.

Уи истудентцәеи иаспирантцәеи ирыдиҵо рытҵааратә уснагӡатәқәа ианаамҭо, аҿҳәара иҭымгакәан рынагӡара хымԥада ируалуп, зны-зынла ианамуагьы, илеишәа ҵьбара аацәыригоит. Аус здиуло уи бзианы ирдыруеит азы, иҳәатәы иахымпақәа рыдҵақәа ианаамҭоу инарыгӡоит.

Аҵарауаҩ аҭҵаараҿы ихадоу усны дахәаҧшуеит ашколқәа рҿы апробациақәеи аексперименткәеи рым◌аҧгара. «Атеориа експериментда аҧсы таҙам» ҳәа иҟоу агәааанагара агәра диргоит аус здиуло аҿар. Иара есқьынгьы иҿыцу аҧшьгарак, ҿыцлагаларак иԥшааууеит, уи дацәаашьом, имарианы идикылоит.

Ишдыру еиҧш, аамҭа ԥхьаҟа ицаԥхьаҙа, реырыпсахуеит арҵага шәкәқәа рцакгьы, рформагьы, урҭ рызнагашьа аметодикагьы А.М. Касланҙиа, иахьатәи алагарҭатә классқәа рҭагылазаашьа аиҕьтәра хыкәкыс иҟаҵаны, ҵакылагьы формалагьы зынҙа иҿыцу арҵага шәкәқәа реиқәыршәара даҿуп, ари аус аҧышәа змоу арҵа◌ҵәа адыԥхьаланы.

Афилологиатә ҭҵаарадыррақәа ркандидат А. Е. Ашәбеи иареи аус рыдырулоит «Апедагогикатә терминқәа», «Аметодикатә терминқәа» зыхьӡу ◌-усумҭак, аитагарақәа рыдагьы аилыркаагакәагьы рыцны.

А.М. Касланҙиа насып змоу уа◌ны ихы иԥхьазоит. Уи иахьа иԥшь◌ы-маҭацәа дрылагәыргьо дыҟоуп. Ихатә◌ыза Светлана Ламиаҧхаи иареи аҭаацәара бзиа аҧырҵеит, ◌ыцьа аԥхацәа хазынакәа раазеит, аҵара дуқәа ддырҵеит. Светлана, аҿар раазараҿы ацьа збахьоу, арҵа◌ы-ааза◌ы, лхаҵа даргьажә◌аны дивагылоуп. Уи илылшаз рацәоуп Алықьса Махаз-иҧа иахьа еицырдыруа ҵарауаҩны ҭҵаарадыры◌ны иҟалараҿы.

А.М. Касланҙиа иахьагы иусура ԥкым. Ԥсшьаха имазамкәа иҿаԥхьа ишьҭоу ипланқәа наигӡоит. Ижәлар дыҕәгәаҙа дрылагылоуп, рхьаа ихьааууп, ргәыргьара игәыргьароуп.

Гәык-ԥсыкала идысныхәалоит аҵарауаҩ, арҵа◌ҵәа рырҵа◌ы Алықьса Махаз-иҧа ииубилеи! Изеигьасшьоит агәабзиареи, агәамчи, ашықәс рацәеи, инапы злаку аускәа рҿы аманшәалареи!

Альдона Ажьиба,
апедагогикатә ҭҵаарадыррақәа
рдоктор, апрофессор

НОВОСТИ АГУ

* * *

Решением Учёного совета Абхазского государственного университета от 17 октября 2018 г. сотрудникам АГУ присвоены звания: профессора кафедры абхазской литературы – Когония Валентину Астамуровичу, доктору филологических наук; почетного профессора Абхазского государственного университета – Алан Патико Багратовичу, доценту кафедры агрономии и Гогия Каме Алексеевне, доценту кафедры бухгалтерского учёта и аудита.

Решением Учёного совета также произведена реорганизация базовых кафедр технической физики при СФТИ и прикладной экологии при ГИАНА. На их базе создана кафедра прикладной физики при физико-математическом факультете АГУ. Обязанности заведующего кафедрой возложены на доктора физико-математических наук, профессора Экба Январби Алиевича.

* * *

С 16 по 19 октября на базе педагогического факультета Абхазского государственного университета проходили пилотные занятия курса по прикладной педагогике.

Данный проект был осуществлен при поддержке руководства АГУ и Детского фонда ООН (ЮНИСЕФ) в Абхазии. Курс разработан преподавателями АГУ (Жвания Ст. Ю., Жвания С.Ю.) и экспертами из Латвии и Венгрии для студентов 4-5-х курсов педагогических специальностей.

Нужно отметить, что с 2015 года Сухумским офисом детского фонда ООН (ЮНИСЕФ) при поддержке Министерства образования и науки Республики Абхазия был проведен ряд мероприятий, тренингов, семинаров и круглых столов для преподавательского состава среднеобразовательных школ республики, а также для специалистов в сфере образования по современным подходам в обучении.

С 2017 года в семинарах приняло участие более 1000 преподавателей среднеобразовательных школ Абхазии. Также был проведен ряд тренингов для преподавателей и студентов старших курсов филологического и педагогического факультетов АГУ.

По словам руководителя проекта Натальи Арлан, на данном этапе рабочей группой был подготовлен модуль для пилотной версии курса (8 занятий), по окончанию которого экспертами планируется провести оценку и разработать полную версию курса, рассчитанную на семестр. Модуль пилотной версии курса включает следующие темы: «Компетенции учителя при подходе к ученику»; «Компетенции, как инструмент планирования»; «Навыки ученика в 21 веке и школьная среда»; «Практика рефлексии в педагогическом образовании»; «Соответствие задачи с правильной целью обучения: к пониманию цели задания»; «Разрешение педагогических проблемных ситуаций в процессе обучения»; «Проектная деятельность в обучении».

«План занятий включает интерактивные методы преподавания в рамках личностно-ориентированного подхода, что помогает максимально вовлечь студентов в процесс обучения», – отметила модератор курса, доцент кафедры педагогики и методики начального образования АГУ, кандидат педагогических наук Саида Жвания.

ОБЪЯВЛЕНИЕ

Ректорат АГУ объявляет конкурс на замещение следующих вакантных должностей:

- декана физико-математического факультета;

- старшего преподавателя кафедры национальной экономики – 1 шт.ед.

Срок подачи заявлений – 1 месяц со дня опубликования.

КӘЫЦБА ИАШҬАТӘИ АДАМРАҚӘЕИ АҬАНГӘАРЕИ

Ааигәа Аҧснытәи аҳәынҭқарратә университет аҭоурыхтә факультет 3 акурс астудентцәа Гагра араион Бзыҧтәи аиҳхаақәы атәылаҿацәҭцааратә практика иахысуан. Уи еиҿкаан Аҧснытәи аҳәынҭқарратә университет, Аҧсуа ҳәынҭқарратә музеи, Рицатәи амилаҭтә ҳәырҧсарра, иара убасгьы Аҧсны агеографиатә еилазаара рыбзоурала. Апрактика напхгара азиуан еицырдыруа аҧсуа царауаҩ, археолог, Аҧсуа ҳәынҭқарратә музеи аиҳабы Аркади Цьапуа.

Аҭцаарадырра-практикатә експедициа аиҿкааҩцәа хыкәкыс ирыман Гагра араион Бзыҧтәи аиҳхаақ, Кәыцба иашҭа ҳәа иахьашьҭоу ашьхараҿы иҟоу ажәытәзатәи адамрақәа (дольмены) астудентцәа дырбара, урҭ ирыдҳәалоу аҭоурых рзеиҭаҳәара, ҭцаарадырратә шьаҭала рызнагара.

Аҭоурыхтә факультет аиҳабы, адоцент Алик Габелиа иажәакәа рыла, аҭоурыхтә факультет арҵаратә план аҟны иарбоуп асеиҧш иҟоу аусмҩаҧгатәкәа реиҿкаара, астудентцәа теориала изхысуа практикала рышьақәыргәгәара.

«Ҳара есышықәса имҩаҧаагоит атәылаҿацәҭцааратә практика еиҧш, археологиатә практикагьы. Избан акәзар астудент иҵарашықәс иалагәаны иитцо, дызхысуа апрактикаҿы ибозароуп. Ҳарҭаауеит Аҧсны еиуеиҧшым аҭоурыхтә бақақәа, иҭаҳцаауеит. Имҩаҧаагоит археологиатә усурақәагьы», – иазгәеитеит Алик Габелиа.

Зыӡбахә ҳамоу Кәыцба иашҭатәи адамрақәа, инықәырҧшны иугозар, иаҵанакуеит III-II ашә. ҳ.ҟ., дара гылоуп 500-600 метра аҳаракыраҿы. Араҟа макьаназы иаарҧшу ҩ-дамрак роуп. Актәи адамра аартын иҳа ҩсыз ашәышықәса 60-тәи ашықәсқәа рзы археолог Вадим Бжьаниа ибзоурала. Аҩбатәи – 2004 шықәсазы. Уи ааиртит аҟазараҭцаа ҩы Сурам Сақаниа.

Изларҳәо ала, адамрақәа ахьыҟоу аҭыҧ азааигәара иҳа ҩсыз ашәышықәса аҩбатәи азбжазы аусурақәа м ҩаҧнагон абнатә нхам ҩақәа руак, аҵла ҭыргон. Уи иахҟьаны акәхап, адамрақәа мҵк ааха рыҭан, рхаҭақәа аауэгәамҭартә аҟынӡа «анышә иафахьан».

Сурам Сақаниа иажәакәа рыла, 2004 шықәсазы археолог Вадим Бжьаниа Кәыцба иашҭа аекспедициа еиҿикаait. Аха усҟан Аҧсны аҩнуҵка-политикатә ҭагылазаашьа ахьуада ҩыз иахҟьаны, аҭцаарақәа ишахәҭаз напдыркра залыршамхеит. Уи ашьҭахь даеазныкгьы еиҿкаахеит аекспедициа. Убасҟан адамрақәа руак акәшамыкәша анышә авжааны иаадырҧшит ахаҳәтә ҭзамцқәа, хыбс иақәыз хыхьтәи ахаҳә ҷеын. Адамра аҩнуҵка аныдрыцкьа аҭоурыхтә цакы змаз ажәытәтәи аматәаркәа, мамзаргьы аба ҩқәа ҳәа акгьы рымбеит. Урҭ рцынхәрас ирҧыхьашәеит рхы иадырхәаҳьаз аконсервтә банкажәқәа. Сурам Сақаниа игәааанагарала, урҭ абна цызҟоз аусуцәеи ахьшьцәеи рцәынхамынхақәа ракәхоит. Аҵарауаа ргәы иҭан адамра ахьыҟоу акәша-мыкәша жны археологиатә цшаарақәа ирыцырцарц, аха иаалыркьаны иҟалаз

амшцәгьа баапси илеиз аси ирыхҟьаны, русура ааныркылар акәхеит. Уи нахыс археологцәа ари адамра ҭырцаартә алшарақәа рмоуит.

Абри аҵыхәтәантәи аекспедициа аан ауп ианаартыз хыхь зыӡбахә ҳҳәаз аҩбатәи адамрагьы. Уи ааиртит Сурам Сақаниа.

Археолог, Аҧснытәи аҳәынҭқарратә университет Аҧсны аҭоурыхи, археологиеи, аетнологиеи ркафедра арҵаҩы Гарик Сангәлиа инартбааны астудентцәа ирзеитеихәеит Аҧсни Кавкази иаарҧшу адамрақәа рҭоурых, урҭ рыргылашьа аформақәа, цакыс ирымаз, изызкыз уҳәа. Иара игәааанагарала, Кәыцба иашҭаҿы иаарҧшу актәи адамра иара аконструкциала иуникалтәу ргыларуп, аиҧш зеиҧшу адамра макьаназы цьаргьы иуцылаӡом.

«Акраацуеит хаҵала адамрақәа ҭыстцаауеижьтеи, урҭ ирызкынгьы аконференциақәа жәпакы рҟны ажәахәла сыкәгылахьеит. Аха араҟа – Кәыцба иашҭа – иҳамоу актәи адамра адунеиаҿ иаадыруа егьырҭ адамрақәа излареиҧшым аҷыдарақәа амоуп, иуҳәар ҟалоит, аиҧш зеиҧшу зынӡагьы иаҳцылаӡом ҳәа. Урҭ аҷыдарақәаируакуп адамра аҿышәта (акылаара) агәҭаны иахьазеиҟароу акәымкәа аганахь акыр иахьынаскьагоу. Аҩнуҵка акәзар, акәакьқәа мҵк ихыргьежьаауп, хыхьтәи ахәҵа цаҡатәи ааста маҷк ирҭшәоуп. Хыбра ҳасабла хыхь иақәыз ахаҳә акәзар (иара еиқәымхеит, аха), иубаратәы иҟоуп, ақә ахынаара шамамыз, еизеиҟараны, ииашаны ишықәыз. Ус еиҧш иҟоу адамрагьы Аҧсны иахьаҵанакуа аҧшаара уада ҩуп», – иҳәеит Гарик Сангәлиа.

Агәааанагара ыҟоуп, адамра ахаҵа аҩнуҵка иҵаз еиқәымхазаргьы, акәша-мыкәша аҧсыжырҵақәа ыказарц шалшо. Избан акәзар, адамратә культура аамҵақәа рзы аҧсыба ҩқәа адамра аҩнуҵка еиҧш, акәша-мыкәшагьы анышә иамардон.

Аҧсны агеографиатә еилазаара анапхга ҩы, Рицатәи амилаҭтә ҳәырҧсарра аиҳабы лхаҵыпуа ҩ Инга Ҭаниа иазгәалтеит, аҭоурыхтә бақақәа ахьаарҧшу Кәыцба иашҭа ууанӡа игәыгәтажьны иҟазҭгьы, уажәы амилаҭтә ҳәырҧсарра уи хылаҧшра шазнауа, адамра иаакәыршаны ихызкаазгьы дара шракәу. Уи илҳәеит, аҭоурых-культуратә бақақәа рыхьчаразы ацарауаа аус рыцура ишазыхиоу.

Аҧснытәи аҳәынҭқарратә университет ацараус азы апроректор, ацарауа ҩ Виктор Маланӡиа иҳәеит, асеиҧш иҟоу апрактика ам ҩаҧгара астудентцәа рзы ацак ду шамоу, аха убри аан, абақақәа реиқәырхареи рыхьчареи рганахьала уи азхоны ишықам. Адамрақәа рыҭцаара, хымпада, иаццатәуп. Уи ҳажәлар ирбо-ираҳауа иҟаҵатәуп, иҭыхтәуп телехәаҧшрала, иадгалатәуп ажурналистцәа ҳәа азгәеитеит апроректор.

Зыӡбахә ҳамоу аекспедициа аҳәаақәа иртагәаны, Кәыцба иашҭа, адамрақәа ахьыҟоу иаҵәыхарамкәа, раҧхьаӡа акәны иаарҧшын ууанӡа ахсаалаҿ цьаргьы иарбамыз, инықәырҧшшәа иугозар, аҧьазтә аамҵа инаркны абжьарашәышықәсақәа ралагамҵа ирыцаркуа ацангәаратә комплекс. Уи ааирҧшит, ашәкәгьы иҵеигалеит ацарауа ҩ, археолог, Аҧсуа ҳәынҭқарратә музеи аиҳабы Аркади Цьапуа.

Аҵарауаа излазгәарҭо ала, адамрақәеи ацангәарақәеи ахьаарҧшу Бзыпҭәи аиҳхаақәы амҳаҧьырра ҟалааӡа хыҧхьаӡарала имаҷымкәа ауаапсыра нхон, реиҳара ҩзак Кәыцаа ракәын. Убри аҟынтә ауп иара аҭыпгьы Кәыцба иашҭа ҳәа изашьҭоу. Ҳгәы ааанагоит, ари ацакырадгьыл ишахәҭоу иҵцаазар, иҵегьы аҭоурых-культуратә бақақәа ааҧшуеит ҳәа.

Астудентцәа ирзеиҿкааз апрактика даара гәахәара дула ирыдыркылеит, азҿлымҳарагьы аадырҧшит.

А. Чхамалиа

ҲҴАРАУАА ЖӘЛАРБЖЬАРАТӘИ АКОНФЕРЕНЦИАҨЫ

Нальчик ихыркәшахеит «Кавказтәи афилологиа: аҭоурыхи ҵхьақатәи аҧеиҧши» ҳәа хьӡыс измаз жәларбжьаратәи аҭцаарадырра-практикатә конференциа. Уи азкын еицырдыруа ацарауа ҩ, кавказҭцаа ҩы, афилологиатә ҭцаарадырракәа рдоктор, апрофессор, жәларбжьаратәи академиакәа жәпакы рлахәыла, Лундтәи ауниверситет (Швециа) ҳатыр зкәу адоктор ҳәа ахьӡ зыхцаз Мухадин Абубекир-иҧа Кумахов диижьтеи 90 шықәса ацра. Уахь ааҧхьара рыман, рыхгьы аладырхәит Аҧснытәи аҳәынҭқарратә университет ахаҵарнакцәа. Аҧсуа делегациа аилазааракәа иҟан ацарауаа Оҭар Зиӡариа (аделегациа анапхга ҩы), Ева Ҭаниаҧха, Наҵа Лихова, иара убасгьы афилологиатә факультет астудент Расидац Ҭаниаҧха.

Аконференциа м ҩаҧысуан Урыстәылатәи аҭцаарадырракәа ракадемиа Кабарда-Балкариатәи аҭцаарадырратә центр иатәу, Нальчик ақалақь аҿы иҟоу Аҭцаарадырратә институт аҟны.

Аконференциа аусура иалахәын иара убасгьы Урыстәылеи, Америкеи, Швециеи, Қырҭтәылеи уҳәа рҟынтәи ацарауаа.

Аконференциа иалахәыз бзиала шәаабеит ҳәа раҳәо ажәахәла дыкәгылеит Кабарда-Балкариатәи аҭцаарадырратә центр иатәу, Нальчик ақалақь аҿы иҟоу Аҭцаарадырратә институт аиҳабы, аҭоурыхтә ҭцаарадырракәа рдоктор, апрофессор Касболат Дзамихов. Апленартә еилатәараҿы ажәахәкәа ҟарҵеит иара убасгьы: Кабарда-Балкариатәи аҭцаарадырратә центр аиҳабы ихаҵыпуа ҩ Махти Улаков, Кабарда-Балкариатәи Ареспублика акультура аминистр Мухадин Кумахов, Кабарда-Балкариатәи Ареспублика ацарадырра аминистр инапынтцакәа назыгзо Ауес Кумыков, адыга ацарауаа – Ачердан Абрегов, Батырби Берсиров, Аза Тихонова уҳәа егьырҭгьы. Аҧсуа делегациа рыхьӡала аконференциа алахәылацәа дрыдныҳәалеит Оҭар Зиӡариа.

Апленартә еилатәара ашьҭахь аконференциа аусура иацҵан еиуеиҧшымыз асекциакәа рыла. Аҧснытәи аҳәынҭқарратә университет ахаҵарнакцәа ражәахәкәа рызкын аҧсуа бызшәадырра ҳаамҭазтәи апроблемакәа. Убас, аҧсуа делегациа анапхга ҩы, ацарауа ҩ Оҭар Зиӡариа иажәахә азкын адиалектқәа рганахьала аҧсуа бызшәа иахьатәи аҵагылазаашьа.

«Нальчик им ҩаҧысыз аконференциаҿы сыкәгылара азкын адиалектқәа рганахьала аҧсуа бызшәа иахьатәи аҵагылазаашьа. Ишыжәдыруа еиҧш, аҭцаарадырраҿы ҳаналацәажәо иаҳҳәоит аҧсуа бызшәа ҩ-диалектк рыла ишоит – абжьуатәи, бзыпҭәи ҳәа. Аха сара сыҭцааратә усумҵаҿы сыззаиуа уи ауп, иахьатәи ҳаамҭазы аҧсуа бызшәаҿы адиалектқәа ыҟоуп ҳәа ишьақәыргәгәаны иҳазҳәом. Еивгара хәыҷқәак ыказаргьы, лада датәума, ҩада датәума, зегьы ибзианы еилибакаауеит. Бзыпҭәи адиалект ашьҭыбжь чыдақәа угозаргьы, иахьа урҭ аҿар ирыздырӡом, ирҳәаӡом», – иазгәеитеит ацарауа ҩ Оҭар Зиӡариа ҳаниҿцәажәоз. Уи иажәакәа рыла, Мухадин Кумахов 90 шықәса ихыҵра иазкыз аконференциа апсуаа ахьалахәыз машәырны иҟамлаӡеит. Аҧсуа бызшәа аҭцаара аганахьала Мухадин Кумахов илагала мҵӡам. Насгьы иара асовет аамҵазы Москва аспирантураҿы ацара зцоз аҧсуаа чыдала дырзыҟан, дырхылаҧшуан, им ҩақәицон.

«Исгәалашәоит, Москва ацара анаҳцоз анысгьы-абысгьы иҳамаз Мухадин Абубекир-иҧа Кумахов иакәын. Уи аҧсуа ҿар, иара убасгьы Кавказнтәи уа ацара зцоз зегьы даҳхылаҧшуан, ацхыраара ҳаиҭон. Иуҳәар ҟалоит, Мухадин Кумахови, Амин Шагирови, егьырҭ р ҩызцәеи ирылшеит ҳәа Москва «кавказтәи ашкол» аҧцара», – иҳәеит О.Зиӡариа. Уи иажәакәа рыла, Мухадин Кумахов ибзоуроу рацәоуп аҧсуа бжьыҟақәа рҭоурых аҭцаараҿгьы. Избан акәзар, «Қарҭтәи ашкол» атеориала, аҧсуа бызшәа афонетикатә еилазаашьаҿы бжьыҟак ауп иҟоу – «А». «Ы» уи аҟынтәи иаауеит ҳәа шьақәдыргәгәон.

«Уи ала ирҳәарц ирҭахыз, аҧсуа бызшәа «ибжамҿаму», «адефект змоу» бызшәоуп ҳәа акәын. Аха Мухадин Кумахов уи ус шакәмыз еснагь даҿагылон, ҳаргьы иҳаиҳәон, иаҳирҵон. Ашьҭахь иусумҭаҿы иҵиҵааит, иагьышьақәиргәгәеит арҭ абжьыҟа шьҭыбжькәа ры ҩбагьы аханатә хаз-хазы иҟоу шьҭыбжькәаны ишцәырцыз», – иазгәеитеит ацарауа ҩ.

Иазгәаҭатәуп, зыӡбахә ҳамоу аконференциа аҳәаақәа ирҭагәаны иштыжьыз Мухадин Абубекир-иҧа Кумахов иҧсҭазаареи иусуреи ртәы зҳәо ашәкәы. Уи рзынархоуп абызшәадыры ҩцәа-кавказҭцаа ҩцәа, иара убасгьы афилологиа иазҿлымҳау зегьы.

Агазет «Аҧсуа университет». Аҧца ҩы: Аҧснытәи аҳәынҭқарратә университет. Аредактор хада: ***Алхас Чхамалиа.***
Аматериалқәа рхарҳәареи даҿаҵьара ркьыпхьреи раан хымпада иарбалатәуп урҭ ахьынтәаагоу. Авторцәа рпозициеи аредакциа агәааанагареи еиқәымшәозар алшоит.
Аматериалқәа арецензиа рзыруам, иагьдырхынҳәуам. Аредакциа азин амоуп авторцәа рматериалқәа рырееиреи рыркьаҿреи.
Агазет атираж – 500 екз. Аредакциа аҭыҵтып: ак. Аҟәа, Ауниверситетҭа м ҩа, 1. Ател: 770-06-46.
Агазет аелектронтә версиа: www.facebook.com/AbkhazianStateUniversity
Аредакциахь аматериалқәа аашәҭиларц шәылшоит: agugazeta@mail.ru
© Агазет «Аҧсуа университет»